

راهنمای برگزیده و شرح تاریخ جهانگشای جوینی

همراه با نمونه سوالات درس و پایان ترم

دکتر مجید سرمدی

عضو هیات علمی دانشگاه پیام نور

www.ketab.ir

www.ketab.ir

سرشناسه	: سرمدی، مجید، ۱۳۴۵ -
عنوان قراردادی	: تاریخ جهنگشای. برگزیده. شرح
عنوان و نام پدیدآور	: راهنمای برگزیده و شرح تاریخ جهنگشای جویبی همراه رشته مطالعات ادبی و ملی و پلین ترم
مشخصات نشر	: تهران: آسونه، ۱۳۹۳.
مشخصات ظاهری	: ۲۳۲ ص
شابک	: ۹۷۸-۹۶۴-۸۳۶-۸۰۴-۸
وضعیت فهرست نویسی	: فیا
پلداشت	: واژه نامه.
عنوان دیگر	: برگزیده و شرح تاریخ جهنگشای جویبی (کارشناسی ارشد زبان و ادبیات فارسی)
موضوع	: ایران - تاریخ - اسماعیلیان، ۹۵۲-۴۸۳ ق. - آموزش برنامه ای.
شناسه افزوده	: جویبی، عظاملک بن محمد، ۶۲۳-۶۸۱ ق. تاریخ جهنگشا. شرح
شناسه افزوده	: دانشگاه پیام نور
رده بندی کنگره	: ۱۳۹۳ ۱۳۲۵ ت ۹ ج / DSR۹۵۲
رده بندی دیویی	: ۹۵۵/۰۶۲
شماره کتابشناسی ملی	: ۳۴۵۱۳۳۹

راهنمای برگزیده و شرح تاریخ جهانگشای جوینی

همراه با نمونه سوالات درس و پایان ترم

همراه با اصلاحات و شرح و توضیح متون و دستور زبان
و آرایه‌های بی. تحلیل صرفی و نحوی عبارات و اشعار عربی
و از گامی در فصل به زبان ساده و امروزی

دکتر بهرام رمزی

عضو هیات علمی دانشگاه امام نور

انتشارات آسوته

سونه

خیابان انقلاب - شادی ژاندارمری - پلاک ۱۰۳

راهنمای برگزیده و شرح تاریخ و شای جویینی

همراه با نمونه سوالات درس و پایان نامه

دکتر مجید سرمدی

چاپ اول: ۱۳۹۳

تیراژ: ۱۰۰۰ نسخه

لیتوگرافی: کوثر

چاپ: رامین

حق چاپ محفوظ است

شابک ۹۷۸-۹۶۴-۸۳۶-۸۰۴-۸

مرکز پخش: خیابان انقلاب - شهدای ژاندارمری - پلاک ۱۰۳

تلفن: ۱۲-۵۱۱-۶۶۴۶۰، ۷۲-۶۶۴۶۳۰

فهرست

۱.....	بخش سخن
۷.....	آنچه می خوانیم: بخش نخست
۱۷.....	بخش نخست
۴۹.....	سوالات بخش نخست
۵۵.....	آنچه می خوانیم: بخش دوم
۵۷.....	بخش دوم
۶۵.....	سوالات بخش دوم
۶۹.....	آنچه می خوانیم: بخش سوم
۷۳.....	بخش سوم
۹۱.....	سوالات بخش سوم
۹۵.....	آنچه می خوانیم: بخش چهارم

۹۹	بخش چهارم
۱۰۹	سوالات بخش چهارم
۱۱۳	آنچه می خوانیم: بخش پنجم
۱۱۷	بخش پنجم
۱۲۹	سوالات بخش پنجم
۱۳۱	آنچه می خوانیم: بخش ششم
۱۳۷	بخش ششم
۱۵۳	سوالات بخش ششم
۱۵۷	آنچه می خوانیم: بخش هفتم
۱۶۱	بخش هفتم
۱۶۵	سوالات بخش هفتم
۱۷۹	آنچه می خوانیم: بخش هشتم
۱۸۳	بخش هشتم

۱۹۳ سوالات بخش هشتم

۱۹۵ پاسخنامه

۱۹۹ نمونه سوال امتحانی

۲۰۷ واژه نامه

۲۱۵ منابع

www.ketab.ir

پیش سخن

در ادب فارسی سبک های گوناگونی از جهت شکل و محتوا و روش تولید اثر ادبی وجود دارد. یکی از انواع آن در شکل نثر و غیر منظوم، ادبیات فنی و مصنوع است. در این سبک و نه ادب نویسندگان بر آن است ضمن ایراد محتوا و درون مایه در طرز نگارشی خود، طبق سنت مزین و پذیرفته جامعه ادبی و قدرت سیاسی ((که آن هم به واسطه وجود دستگاه های شکل یابی در درون حکومت و قدرت و هم به جهت تبلیغات برای حاکمان و نویسندگان وجود داشته است)) گونه ای نگاشته کند که مقبول طبع حاکمان، سنت و مشاوران علمی و فرهنگی آنان باشد.

گویا مرسوم بوده است که عمده کتب عمدتاً از طبقه تحصیل کرده و دبیران و منشیان بوده، در حد توان و دانش خود و مطابق دستور العمل های رایج و آموزش های از پیش یافته، نوشته خود را با انواع آرایه ادبی و علامت گذاری مزین و مرتب کند تا هم دانش و توانایی خود را به اهل ادب و حامیان علما اثبات نماید و هم نثر نوشته را زیبا و آهنگین و دلنشین ((مطابق با سلیقه و سنت زمان)) جلوه دهد. اغلب کتابهای تاریخی و اخلاقی از جمله کلیله و دمنه، نفعۃ المصدور، تاریخ یمنی و تاریخ جهانگشا از این قسم هستند.

تالیف جهانگشا به دست دبیر مخصوص خاندان حکومتی خوارزمشاهیان و سپس مغولان یعنی عطاملک جوینی انجام یافته است.

عطاملک جوینی از خاندانی معروف از تبار فضل بن ربیع، وزیر دانشمند سارکانشاه و پسرش امین ((از خلفای عباسی)) بود. منتجب الدین، دانی جد عطاملک، خواهر کاتبان و دبیران سلطان سنجر بود و کتاب «عَبَّۀ الْکَتَبَة» را نوشته است.

پدر عطاملک، بهاء الدین محمد صاحب دیوان بود. وی پس از انقراض حکومت خوارزمشاهیان در خدمت حاکم مغول خراسان «جَنْتَمُور» بوده است و پس از آن به مدتی اندک صاحب دیوان ((دبیر بزرگ دربار و وزیر ارتباطات)) خراسان و مازندران شد. برادر

عظاملک، شمس الدین محمد جوینی نام داشت. او وزیر هولاکو و آباقاخان بود. وی در سال ۶۸۳ (ه.ق) به دستور ارغون بن آباقاخان، پسر هولاکو کشته شد.

سال تولد عظاملک را ۶۲۳ دانسته اند. محل تولدش جُوبین بوده است. او قبل از بیست سالگی به خدمت ارغون درآمد. پس از پانزده سال دبیری ارغون در خدمت هولاکو خان بود. نقش عطا ملک در نابودی اسماعیلیان و انهدام قلعه های ایشان به عنوان سفیر هولاکو و ابلاغ کننده شرایط صلح و تسلیم اسماعیلیان بسیار برجسته بود. پس از فتح قلعه الموت از کتابخانه بزرگ آنجا محافظت کرد و تنها کتابهای مربوط به عقاید اسماعیلیه را فروخت. است به جز کتابی در سرگذشت سیدنا ((حسن صباح)) که آن را نگه داشت و در پایان دوم جهانگشا به صورت خلاصه درج کرد.

پس از فتح بغداد به دستور هولاکو، حکومت بغداد، عراق و خوزستان به عظاملک سپرده شد. هولاکو در سال ۶۸۳ میلادی در سرش آباقاخان جانشین وی گشت و هفده سال بر ایران حاکم شد. در این مدت عظاملک در شغل خود باقی بود. عظاملک به مدت بیست و چهار سال حاکم بغداد و خوزستان و عتبات مکه، عظاملک و شمس الدین برادرش موجب خدمات فرهنگی و سیاسی بزرگی برای ایرانیان شده اند از جمله حمایت از اهل قلم و شعرا و نویسندگان.

آثار عظاملک جوینی :

۱- تسلیة الاخوان : موضوع آن درباره دسیسه ها و توطئه های دشمنان خود بود و ظاهراً در اواخر عمر نگاشته شده است.

۲- متمم تسلیة الاخوان: حدود شش ماه قبل از مرگش در ادامه تسلیة الاخوان به نوشته درآمده است.

۳- تاریخ جهانگشا: در تاریخ مغول و خوارزمشاهیان که در سال ۶۵۰ یا ۶۵۱ نوشته شد و در سال ۶۵۵ به اتمام رسید.

تاریخ جهانگشا سه بخش (سه جلد) دارد:

الف: تاریخ و ذکر قواعد چنگیز (یاسا) شرح عادات و رسوم مغول و فتوحات و جنگ های چنگیز است. البته پس از مقدمه ای نسبتاً طولانی با سبکی بسیار فنی و سرشار از آرایه های ادبی و بلاغی و لغات پرشمار عربی.

ب: در بخش و جلد دوم بدون مقدمه وارد تاریخ خوارزمشاهیان می شود. از سرگذشت حاکمان مغول یعنی ابتدای حکومت اوکتای قاآن تا ورود هولاکوخان به ایران.

ج: جلد سوم مصداق جشن تاجگذاری منکوقاآن پسر تولی و نوه چنگیز است.

اطلاعات تاریخی موجود در تاریخ جهانگشا از پر ارزش ترین منابع مطالعاتی تاریخ مغول و خوارزمشاهیان است.

نثر جهانگشا بنا بر رسم معمول قرن ششم تا اوایل قرت هفتم به سبکی منشیانه یعنی فنی و مصنوع و پر از آرایه ها، تلمیحات و اصطلاحات ادبی و بلاغی است که گاهی باعث می شود نثر وی در حد شعر دیده شود.

برخی ویژگی های سبکی جهانگشا:

- ۱- آوردن (ب) بر سر افعال منفی: بنخواهد، بمرو، بنسود
- ۲- آوردن (ب) بر سر «می» در افعال: بمی کشد و یا بر عکس آن: می کشد، می بکشد
- ۳- اضافه کردن نام صاحب محل به خود آن محل. مانند: علاء الدین الموت، خواجه مجدالدین تبریز
- ۴- ارجاع ضمیر جمع به اسم مفرد: «آواز مؤذنان مؤدیان صلات را از خواب بیدار می کردند» به جای «می کردند»

۴ | راهنمای برگزیده و شرح تاریخ جهانگشای جوینی

۵- استفاده از اصطلاحات علمی مانند نجوم، فقه، پزشکی و ...

۶- استفاده از انواع اشارات و تلمیحات تاریخی و اساطیری

۷- استفاده فراوان و مناسب از آیات قرآن و احادیث

۸- کاربرد متن جملات در حالت و مفهوم طنز

۹- به کارگیری «ریشه» و نکات بلاغی به وفور از جمله جناس، سجع، ایهام، تناسب، تشبیه، استعاره، کنایه، انواع مجاز و ...

۱۰- کاربرد برخی واژه‌ها معنی خاص: «حالت» و «واقعه» به معنی مرگ و روز مردن

۱۱- استعمال برخی افعال کهن: ناب، سیه به معنی ناگهانی

۱۲- به کارگیری برخی لغات به کوشش مستقیم الخط محلی و کهن: مانند «زفان» به جای «زبان»

۱۳- استفاده از ترکیب «باز آنکه» به جای «با آنکه»

۱۴- حذف فعل به قرینه لفظی

۱۵- ارجاع ضمیر مفرد به اسم جمع: «و از جوانب لشکرها در هم» به جای «آمدند»

۱۶- آوردن فعل مفرد پس از فعل جمع یا آوردن به صورت سوم شخص به جای فعل اول شخص مانند «آیات وعد و وعید بر جماعت خواندیم و مقدمات انذار تقسیم فرمود» به جای «فرمودیم»

در این کتاب که به عنوان راهنمای کتاب درسی جهانگشا تالیف شده اصل کتاب و مطالب آن عیناً حفظ، و تنها در برخی موارد، توضیحات اضافی و اصلاحی جهت درک بیشتر دانشجویان، وارد شده و برای سهولت و آشنایی با محتوای متن در ابتدای هر درس

بخشی با عنوان ((آنچه می خوانیم)) افزوده ایم که متن فارسی روان و بازنگاری کتاب به زبان امروزی بیا حفظ حداقل سبک نویسنده و محتوای تاریخ جهانگشا می باشد، البته در این بخش از کتاب آقای دکتر ثروت در بعضی مواضع و با تغییراتی در نگارش و مفهوم استفاده شده که جای امتنان دارد و نیز جهت تاکید و یادآوری در انتهای کتاب فرهنگ لغات و اصطلاحات مغول گنجانده شده که از کتاب ارزشمند مرحوم دکتر جعفر شعار، «گنجینه تاریخ جهانگشای جوینی» بهره برده ایم و برای ایشان غفران الهی را طلب می کنیم. همچنین طرح برخی پرسش های چهارگزینه ای برای آشنایی با نحوه سوالات اضافه گردیده است برای دانشجویان عزیز مفید باشد.

در پایان کتاب به استحضار همکاران و زحمات سرکار خانم «خاطره فرهنگ» که در مراحل تایپ و ویرایش و طرح و ژال و نمونه خوانی و سایر موارد مربوط به کتاب زحمات فراوانی کشیده اند سپاس ویژه ادا شد. آرزوی سلامتی و خوشحالی برای ایشان دارم.

زمستان ۱۳۹۲، مجید سرمد، عضو هیأت علمی دانشگاه پیام نور کرج